

«Ο υπέροχος, μελωδικός, τρυφερός ήχος του βιολοντσέλου του Isserlis κυριαρχεί σε ολόκληρο το έργο...
Φαίνεται να κατανοεί το *Κοντσέρτο για Βιολοντσέλο*
του Schumann σε όλο του το βάθος».
Independent

**ROBERT
SCHUMANN
ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ
ΠΡΟΣ ΝΕΟΥΣ
ΜΟΥΣΙΚΟΥΣ**

**Με τη ματιά του
STEVEN
ISSERLIS**

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΒΟΥΡΝΑΖΟΥ

ROBERT SCHUMANN
ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΠΡΟΣ ΝΕΟΥΣ ΜΟΥΣΙΚΟΥΣ
ΜΕ ΤΗ ΜΑΤΙΑ ΤΟΥ STEVEN ISSERLIS

Robert Schumann
Συμβουλές προς Νέους Μουσικούς

Με τη ματιά του
STEVEN ISSERLIS

Μετάφραση
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΒΟΥΡΝΑΖΟΥ

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδειάς του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Λογοτεχνικά δοκίμια

Μικρή βιβλιοθήκη της σοφίας για τη ζωή

Robert Schumann: Συμβουλές προς Νέους Μουσικούς.

Με τη ματιά του Steven Isserlis

Τίτλος πρωτοτύπου: *Robert Schumann's Advice to Young Musicians.*

Revisited by Steven Isserlis

Μετάφραση: Κατερίνα Βουρνάζου

Σελιδοποίηση: Αλέξιος Δ. Μάστορης

Φιλμ-μοντάζ: Μαρία Ποινού-Ρένεση

Copyright© Steven Isserlis, 2016

Copyright® για την ελληνική γλώσσα Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ

(Εκδόσεις Πατάκη), 2017

Πρώτη έκδοση στην αγγλική γλώσσα από τη Faber & Faber Ltd,

Bloomsbury House, Λονδίνο, 2016

Το παράθεμα της σελίδας 76 είναι μετάφραση από την αγγλική γλώσσα φράσης που παραχωρήθηκε ευγενικά από την Python (Monty) Pictures

Limited για την αγγλική έκδοση.

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη,

Αθήνα, Νοέμβριος 2018

KET B282 ΚΕΠ 801/18 ISBN: 978-960-16-7768-2

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665 – ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), Τ.Θ. 1213,

570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15 – ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Στην Joanna, με αγάπη

Περιεχόμενα

<i>Εισαγωγή</i>	11
ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΜΟΥΣΙΚΟΣ	15
ΤΟ ΠΑΙΞΙΜΟ	67
Η ΜΕΛΕΤΗ	83
Η ΣΥΝΘΕΣΗ	97
ΚΑΠΟΙΕΣ ΔΙΚΕΣ ΜΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ (ΓΙΑ ΟΠΟΙΑ ΑΞΙΑ ΕΧΟΥΝ)	111
Τι Σημαίνει Να Είσαι Μουσικός	113
Το Παίξιμο	123
Η Μελέτη	128
Η Σύθεση	131
<i>Παράρτημα</i>	134
<i>Ευχαριστίες</i>	140

Εισαγωγή

Ο Robert Schumann δεν ήταν μόνον μεγαλοφυΐα –ο καλύτερος κι ευγενέστερος των ανθρώπων–, ο Robert Schumann ήταν ένα φαινόμενο. Είναι εκπληκτικό πόσο μπροστά από την εποχή του υπήρξε σε πολλά θέματα. Η μουσική του προήγγειλε πλήθος μουσικών ρευμάτων, που εμφανίστηκαν σε διάστημα εκατόν πενήντα χρόνων από τον θάνατό του· σχεδόν κάθε μεταγενέστερος σημαντικός συνθέτης αναγνώρισε την επιρροή του. Υπήρξε εξαιρετικά φωτισμένος και ως άνθρωπος και ως καλλιτέχνης. Η συμπεριφορά του προς τα παιδιά και τους νέους χάραξε με τον πιο όμορφο τρόπο έναν νέο δρόμο. Η μουσική του για παιδιά είναι ίσως η πλέον δημοφιλής του είδους που γράφτηκε ποτέ. Η μουσική του για την παιδική ηλικία –όπως *Οι Παιδικές Σκηνές*, για παράδειγμα– είναι εξίσου μαγική. Η μεγάλη κατανόηση για τους νέους ήταν βαθιά ριζωμένη μέσα του· ο συνθέτης και συγγραφέας Cyril Scott περιγράφει τον Schumann, στις αρχές του 1930, ως «τον πραγματικό ποιητή της παιδικής ψυχής», και φτάνει στο σημείο να

ισχυριστεί ότι η επίδραση που είχε η συμπεριφορά του προς τα παιδιά προκάλεσε «αυτή τη βαθύτερη αγάπη και κατανόηση για το παιδί ... ένα τόσο χαρακτηριστικό φαινόμενο της εποχής».

Το ενδιαφέρον του Schumann για την εκπαίδευση δεν σταματούσε στα παιδιά· τον απασχολούσε εξίσου το μέλλον των νέων μουσικών. Δίδαξε στο νέο Ωδείο Mendelssohn στη Λειψία – ίσως χωρίς μεγάλη επιτυχία, γιατί δάσκαλοι σαν τον Schumann, που σπάνια μιλούν και που περνούν το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους στον δικό τους ονειρικό κόσμο, δεν βοηθούν συνήθως πολύ σε πρακτικά θέματα· έγραψε όμως ένα βιβλίο με *Συμβουλές προς Νέους Μουσικούς* που είχε μεγάλη επιτυχία και έγινε διάσημο· αρχικός σκοπός του ήταν να συνοδεύει το φημισμένο βιβλίο του Άλμπουμ για τους Νέους με κομμάτια πιάνου για παιδιά και μεγαλύτερους σπουδαστές, το οποίο όμως εκδόθηκε μετά από κάποια χρόνια. Πάντοτε αγαπούσα αυτό το βιβλίο – όπως αγαπώ καθετί που έγραψε ο Schumann. Αλίμονο, με το πέρασμα του χρόνου διαβάζεται όλο και λιγότερο, γιατί η μεγαλόπνοη γλώσσα και τα ιδανικά του μοιάζει να μην ταιριάζουν στη σημερινή εποχή του διαδικτύου.

Και όμως, ταιριάζουν! Τα σοφά, ποιητικά λόγια του Schumann έχουν πάρα πολλά να μας διδάξουν σήμερα, όπως και την εποχή που γράφτηκαν, πάνω από εκατόν πενήντα χρόνια πριν. Ίσως χρειάζονται όμως κάποιες

διευκρινίσεις, ώστε να προσαρμοστούν σε μια γενιά που εκτίθεται ανά πάσα στιγμή στους κινδύνους (αλλά και την ευχαρίστηση) ηχογραφήσεων και βίντεο, τα οποία μας παρέχουν ερμηνείες άλλων ανθρώπων ως μασημένη τροφή, αντί να μας επιτρέπουν να ανακαλύψουμε τη δική μας φωνή. Έτσι, λοιπόν, φτάνουμε στην παρούσα εκδοχή του βιβλίου. Έχω επιλέξει όλους σχεδόν τους θησαυρούς του Schumann (οι υπόλοιποι βρίσκονται στο Παράρτημα), τους αναδιοργάνωσα κατά κατηγορίες και προσπάθησα να τους διευκρινίσω για τους σημερινούς νέους μουσικούς.* Όπως είπε ο Schumann περιγράφοντας ένα σχόλιο που είχε γράψει ο ίδιος, «έχω προσθέσει μερικές πινακίδες, ώστε οι άνθρωποι να μην αποπροσανατολιστούν». Σε γενικές γραμμές, ο Schumann γράφει ειδικά για νέους συνθέτες που παίζουν πληκτροφόρα όργανα. Πιστεύω πως οι συμβουλές του μπορούν να χρησιμεύσουν σε κάθε μουσικό και σε κάθε ακροατή: προσπάθησα λοιπόν να κάνω τις υποδείξεις του προσιτές σε όλους τους λάτρεις της μουσικής. Ελπίζω η προσαρμογή και οι προσθήκες μου να μην είναι ιεροσυλία. Είναι βέβαιο ότι δεν προ-

---

* Μπορείτε να δείτε (και θα έπρεπε) το πρωτότυπο στον υπολογιστή, ή να αγοράσετε το βιβλίο στα γερμανικά ή σε μία από τις πολλές μεταφράσεις σε άλλη γλώσσα – συμπεριλαμβανομένης της υπέροχης και ιδιόρρυθμης εκδοχής του 1860 του Henry Hugo Pierson, στα αγγλικά, στην οποία βασίστηκα (σε γενικές γραμμές) για τη δική μου μετάφραση. (Ευχαριστώ θερμότερα την αδελφή μου Rachel και την οικογένειά της, που με βοήθησαν να μεταφράσω το κείμενο του Schumann.)

σπάθησα να «βελτιώσω» τον Schumann – τι ιδέα! Θέλησα μόνον να προσφέρω τις σκέψεις του Μεγάλου Δασκάλου σε μια νεότερη γενιά· επίσης, (κάπως εγωιστικά), να ζήσω την υπέροχη συγκίνηση να δω το όνομά μου ως συν-συγγραφέα δίπλα στο μαγικό όνομα του πιο σημαντικού ήρωα μεταξύ των ηρώων μου.

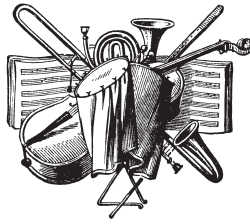
Έχω επίσης προσθέσει και κάποιες δικές μου σκέψεις, αυξάνοντας το γενικό σύνολο (όχι ακριβώς σύμφωνα με τον πληθωρισμό, αλλά κάτι είναι κι αυτό) κατά ένα δέκα τοις εκατό από το αρχικό εβδομήντα του Schumann, σε εβδομήντα επτά. Στην πραγματικότητα, με το Παράρτημα, το σύνολο είναι ογδόντα οκτώ – ο αριθμός των πλήκτρων ενός σύγχρονου πιάνου. Έχω την εντύπωση ότι ο Schumann θα διασκεδάζε με τη μικρή αυτή λεπτομέρεια.

Ας ξεκινήσουμε λοιπόν: μια σειρά ποιητικών σκέψεων ενός αθάνατου (του Schumann), προσγειωμένες με κάποιες προσθήκες από έναν κοινό θνητό (εμένα). Ελπίζω να είναι χρήσιμες, ίσως και διασκεδαστικές...

ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΜΟΥΣΙΚΟΣ

Με μία λίβρα σίδηρο, που δεν κοστίζει σχεδόν τίποτα, μπορούν να κατασκευαστούν χιλιάδες ελατήρια ρολογιών, που αξίζουν μια περιουσία. Χρησιμοποίησε τη λίβρα που έλαβες από τον Θεό με πίστη και αφοσίωση.

Ο Schumann δεν αρχίζει με την πολύτιμη αυτή συμβουλή – πιστεύω όμως πως είναι μια πολύ καλή αρχή. Γεννήθηκε ποτέ παιδί που δεν το συγκίνησε η μουσική; Δεν νομίζω. Κάθε νήπιο, από την ημέρα που γεννιέται σχεδόν, ανταποκρίνεται σε χαρούμενους ρυθμούς και όμορφες μελωδίες όταν του δοθεί η ευκαιρία· γι' αυτό άλλωστε έχουμε νανουρισματα και παιδικά τραγουδάκια. Αργότερα, βέβαια, η σχέση κάθε παιδιού με τη μουσική θα εξελιχθεί με μοναδικό τρόπο. Αλίμονο, μόνον ένας μικρός αριθμός θα έχει την τύχη να διδαχτεί σωστά – είναι πραγματικά κρίμα, όταν τα οφέλη της μουσικής παιδείας είναι χωρίς καμία αμφιβολία αποδε-

δειγμένα. Και από αυτούς που έχουν τη δυνατότητα να μελετήσουν μουσική, λίγοι θα την επιλέξουν ως επάγγελμα τους. Δεν πειράζει όμως – χρειαζόμαστε πολύ περισσότερους ακροατές από ερμηνευτές!

Όσο για τη λίβρα σιδήρου που μας δόθηκε: δεν υπάρχει αμφιβολία πως ο Θεός έχει προικίσει κάποιους ανθρώπους με περισσότερες έμφυτες μουσικές δυνατότητες από άλλους· αυτό όμως δεν είναι λόγος να αποθαρρύνονται οι λιγότερο ταλαντούχοι. Στην πραγματικότητα, το ταλέντο μπορεί να γίνει κι επικίνδυνο καμιά φορά: πολλοί νέοι μουσικοί κάνουν κατάχρηση των χαρισμάτων τους, αντί να τα χρησιμοποιούν «με πίστη και αφοσίωση». Ορισμένοι από αυτούς θεωρούν ότι όλα είναι πάρα πολύ εύκολα, με αποτέλεσμα να τεμπελιάζουν και τελικά να γίνονται επιφανειακοί ερμηνευτές. Όσοι είναι υποχρεωμένοι να εργάζονται πιο σκληρά έχουν συχνά πιο ενδιαφέρουσα εξέλιξη. Και για εκείνους που θεωρούν ότι δεν έχουν πραγματικά ταλέντο για ένα όργανο ή για το τραγούδι – μην εγκαταλείπετε την προσπάθεια! Όσο περισσότερο ασχολείστε με τη μουσική, σε οποιοδήποτε επίπεδο, τόσο καλύτερα θα την καταλαβαίνετε· και όσο καλύτερα την καταλαβαίνετε, τόσο περισσότερα θα σας προσφέρει. Καλώς εχόντων των πραγμάτων, μελετώντας μουσική θα την αγαπήσετε και θα εμπλουτίσει όλη σας τη ζωή. Αν όχι, πιθανόν να μη διδαχθήκατε σωστά. Σε όσους αποφάσισαν ότι μισούν τη μουσική επειδή κάποια κυρία Παπαδοπούλου, δα-

σκάλα τους στο πιάνο, χτυπούσε τα δάχτυλά τους όταν έπαιζαν μία λάθος νότα θα έλεγα: Δώστε άλλη μία ευκαιρία στη μουσική! Δεν φταίει ο Beethoven αν η κυρία Παπαδοπούλου ήταν δύστροπη και γκρινιαρά. Ούτε κι εσείς φταίτε – αν όμως στερηθείτε τη μουσική στη ζωή σας, εσείς θα είστε ο χαμένος.